

POHJOIS-SAVON LIITTO
Regional Council of Pohjois-Savo

Ikääntyneiden omassa kodissa asuminen ja kotona asumista tukevat toimenpiteet Pohjois-Savossa

**Ikäntyneiden omassa kodissa asuminen
ja kotona asumista tukevat toimenpiteet
Pohjois-Savossa**

Kuopio 2012

Pohjois-Savon liiton julkaisu B:83

Taitto: Marja Partanen
Painosmäärä 150 kpl
Kuopio 2012

Pohjois-Savon liitto
Koljonniemenkatu 2, PL 247, 70101 Kuopio
puh. (017) 550 1400
e-mail: kirjaamo@pohjois-savo.fi
faksi: (017) 550 1428

ISBN 978-952-5759-68-6
ISBN (pdf) 978-952-5759-93-3
ISSN 1797-4410

Sisältö

Tiivistelmä	6
1. Tausta	8
2. Vastaaminen ja tulosten analysointi	9
3. Asuntokannan käyttökelpoisuus ja muunneltavuus ikääntyvien tarpeisiin	10
4. Kotona asumista tukevat nykyiset palvelut	12
4.1 Asumispalvelut	12
4.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut	13
4.3 Liikkumispalvelut.....	14
4.4 Muut palvelut	15
5. Suunnittelu ja koordinointi kunnassa	16
5.1 Koordinointi.....	16
5.2 Ikääntyvien asuminen kunnan suunnitelmissa ja strategioissa.....	16
5.3 Ikääntyvien asumisen suunnittelu kunnan kaavoituksessa.....	17
5.4 ARA:n ikääntyvien asumiseen kohdistuvien lainoituksen ja avustusten kehittämissesityksiä	18
6. Keskeiset ikääntyneiden kotona asumisen ongelmat	20
6.1 Asuminen.....	20
6.2 Palvelut.....	21
6.3 Liikkuminen.....	21
6.4 Toimenpide-esityksiä tehostamaan hissien rakentamista hissittömiin kerrostaloihin.....	22
7. Haja-asutusalueen erityiskysymykset	23
7.1 Toteutettuja erityisjärjestelyjä helpottamaan asumista haja-asutusalueella.....	23
7.2 Keskeiset ongelmat asumisessa haja-asutusalueella.....	24
8. Kotona asuvien dementiasairaiden käytössä oleva tuki	25
9. Tulevaisuuden ratkaisujen kehittäminen ikääntyvien kotona asumisessa	26
9.1 Asumisen ratkaisut	26
9.2 Palveluratkaisut	27
9.3 Liikkumisen ratkaisut	28

Liite 1: 75 vuotta täyttänyt väestö v. 2011 sekä Tilastokeskuksen ennusteen mukaan vuosina 2020 ja 2030

Liite 2: Asuntokunnat, joiden vanhimman ikä on 75+ asunnon hallintamuodon mukaan Pohjois-Savossa 31.10.2010

Liite 3: Käsitteitä, säädöksiä ja ohjeita

Pohjois-Savon liiton julkaisuluettelo

Tiivistelmä

Kotona asuvien ikääntyneiden tilanteesta on nyt saatu runsaasti tietoa - vuonna 2030 75-vuotiaita ja sitä vanhempia on arviolta 17,2 % Pohjois-Savon väestöstä

Väestön ikääntyminen on Euroopan laajuinen ilmiö, joka koskettaa voimakkaasti Itä-Suomea ja Pohjois-Savoa. Pohjois-Savossa 75-vuotiaiden tai sitä vanhempien henkilöiden määrän enustetaan kasvavan nykyisestä 24 000 henkilöstä arviolta 41 800 henkilöön v. 2030. Osuus maakunnan väestöstä kasvaisi vastaavasti vuoden 2011 9,7 %:sta vuoden 2030 17,2 %:iin. Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite on, että henkilö voisi vointinsa mukaan asua mahdollisimman pitkään omassa kodissaan. Tämä on useimmiten myös ikäihmisen oma tavoite. Vuonna 2010 Pohjois-Savon 75 vuotta täyttäneistä henkilöistä asui omassa kodeissaan (omistus- tai vuokra-asunto) 90,4 %.

Pohjois-Savon liitossa on asumisen kehittämisen painopisteeksi asetettu ikääntyvien asuminen, mutta vanhusten omassa kodeissa asumisesta ja asumista tukevista palveluista ei ole ollut toistaiseksi riittävästi tietoa. Liiton kuntien asuntoasioista vastaaville, vanhuspalveluista vastaaville sosiaali- ja terveys- ja perusturvajohtajille ja rakennustarkastajille suunnattu kysely luo nyt kuvaa tilanteesta kunnissa keväällä 2012. Vastausten perusteella kunnissa näyttää olevan laajalti käytössä toimenpiteitä, jotka asumisen, palvelujen tai liikkumisen sektoreilla tukevat kotona asumista. Huolenpito vanhuksista on hyvää.

Ensi sijaista ikääntyneiden asumisessa on nykyisen asuntokannan kehittäminen korjaamalla ja uudelleen varustamalla, johon on käytössä myös mm. Valtion asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n tai vammaispalvelulain tukimuotoja. Kuntien aktiivisin toimenpitein onkin voitu parantaa merkittävästi ikääntyneiden asumisololoja. Usean vastaajan mielestä kuitenkin pienituloisten vanhusten asuntojen korjaustoimenpiteiden ARA-tukea tulisi lisätä tukiprosenttia nostamalla ja tuen piirissä olevien määrää tulisi laajentaa nostamalla tulo- ja varallisuusrajoja.

ARA tukee merkittävin avustuksin uusien vanhusten palvelutalojen rakentamista. Tulisikin harkita painopisteen siirtämistä vielä vahvemmin omassa kodeissa asumisen tukeen.

Kunnissa paljon hyviä käytänteitä tukemassa omassa kodissa asumista - koordinaatiota ja kaavoitusyhteistyötä tulisi vielä vahvistaa

Keskeisenä ikääntyneiden henkilöiden kotona asumisen ongelmana mainittiin pesu- ja wc-tilojen puutteellisuus, esteettömyyskysymykset ja hissien puute. Hissien rakentamisessa toivottiin sekä avustusten tason parantamista että lisää tiedottamista taloyhtiöille. Hissien rakentaminen hissittömiin taloihin ei ole vielä riittävästi, erityisesti osaketalouksissa.

Uustuotannossa väestön ikääntyminen asettaa haasteita erityisesti ikääntyville suunnattujen tavallisten asuinrakennusten ja palvelutalojen sijoittumiseen, mutta kaavoitusyhteistyötä on melko vähän. Kaavoitusyhteistyössä ikääntymiseen liittyvien rakennuskohteiden pitkän aikavälin ennakointi on tarpeen. Tulisikin tulisi edelleen vahvistaa kunnissa sosiaalitoimen, asunto- ja teknisten toimen yhteistyötä ikäihmisten asumisen koordinoimiseksi ja suunnitelmallisuuden lisäämiseksi. Kuntien strategioissa ikääntyvien asuminen on sen sijaan hyvin mukana.

Kyselyvastauksissa oli useita jo toteutettuja ideoita ja hyviä käytänteitä, muutamina esimerkkeinä kotitalkkaripalvelut, yöpartiotoiminta, hyvinvointi-TV, haja-asutusalueen kotipalveluyrityksien palvelut palvelusetelillä, ryhmäkodit, lääkkeiden annosjakelu apteekissa, yksilöllisemmät liikennepalvelut tai muistihäiriöisten henkilöiden asuntojen erikoisvarusteet. Yksittäisten kuntien nykyiset hyvät käytännöt olisi toivottavaa saada laajemminkin käyttöön.

Kolmannen sektorin rooli näyttää vahvalta ikäihmisten aktivoinnissa ja virkistystoiminnassa. Sitä ja vertaistukea tulee edelleen vahvistaa.

Uutena asumismuotona halutaan kehittää ryhmäkoteja ja ns. välimuotoisia ratkaisuja
- **haja-asutusalueella asuminen edellyttää usein liikkumisen erityisjärjestelyjä**

Tasapainoisen asutuksen rakenteen kannalta liikenteenhoidon palvelujen merkitys on kasvussa, koska palvelut keskittyvät ja julkinen liikenne vähenee. Haja-asutusalueella asuminen vaatii liikkumisen erityisjärjestelyjä, jotta aktiivinen pääsy asioille, kauppaan tai harrastuksiin olisi helpompaa. Tällaisia ratkaisuja oli monin paikoin jo toteutettu.

Tulevaisuuden palveluratkaisuissa voisi olla tarvetta kehittää yksityisten tai järjestöjen roolia, mutta asia ei saanut kovin runsaasti mainintoja julkisen sektorin toimenpiteisiin painottuvissa vastauksissa. Viime kädessä vastuu on luonnollisesti aina kunnalla.

Tulevaisuuden asumisratkaisuissa eniten mainintoja sai Pohjois-Savossa uusi asumismuoto ryhmäkodit. Myös muut kodin ja laitoksen välimuotoiset ratkaisut saivat mainintoja, kuten intervallikodit tai perhehoito.

Tämä kysely linkittyi valtakunnallisen ikääntyneiden asumisen ohjelman laatimiseen. Pohjois-Savon liitto hyödyntää vastauksia omassa kehittämistoiminnassaan ja toivoo, että myös kunnissa voitaisiin kyselyn tuloksia käyttää ikäihmisten hyväksi. Liitossa asiaa edistää mm. vuoden 2012 alussa perustettu ikääntyvien asumisen työryhmä.

Pohjois-Savon liitto kiittää kaikkia kyselyyn osallistuneita.

Satu Vehreävesa
aluekehitysjohtaja

Anneli Pehkonen
maakuntasuunnittelija

1. Tausta

Pohjois-Savossa oli v. 2011 n. 24 000 75-vuotiasta tai sitä vanhempaa henkilöä. Heidän määränsä ennustetaan kasvavan arviolta 41 800 henkilöön v. 2030. Vanhusten osuus koko maakunnan väestöstä kasvaisi nykyisestä 9,7 %:sta arviolta 17,2 %:iin vuoteen 2030 mennessä. Eniten vanhusten määrän ennustetaan kasvavan sekä absoluuttisesti että suhteellisesti kunnissa, joissa nykyinen väestörakenne on nuorin, Kuopiossa, Iisalmessa ja Siilinjärvellä. 12 kunnassa 75+ -vuotiaiden osuus koko väestöstä arvioidaan olevan yli 20 % v. 2030. (Kunnittaiset ennusteet liite 1)

Asuntokuntia, joiden vanhimman ikä on 75 vuotta tai sitä vanhempi, on maakunnassa 18 160 (v. 2010). Em. asuntokunnista asuu erillisessä pientalossa 39,1 %, kerrostalossa 40,6 % ja rivitalossa 17,7 %. (Kunnittaiset tiedot liite 2)

Omassa kodissa asui Pohjois-Savossa 75+ -vuotiaista 90,4 % (v. 2010), kun STM:n ja Suomen Kuntaliiton Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksen mukaan kansallinen tavoite olisi 91 - 92 %. Jos otetaan huomioon sekä vanhusväestön määrän kasvu että rakennemuutos laitostalaisuudesta kotona asumiseen ja kotihoitoon ja -hoivaan, lisääntyisi kotona asuva em. ikäisen väestön määrä n. 16 850 hengellä v. 2010 - 2030. Säännöllisen kotihoidon piirissä oli 11,1 %, kun kansallinen tavoite on 13 - 14 %. 2000-luvulla vanhusten hoito on Pohjois-Savossa kehittynyt suotuisasti em. suosituksen suuntaan. (Lähde: THL/Sotkanet)

Pohjois-Savon liiton asumistyöryhmä, joka koostuu monipuolisesti asumisen asiantuntijoista maakunnassa, asetti ikääntyvien asumisen erääksi painopisteeksi toiminnassaan. Valmistelutyötä varten perustettiin keväällä 2012 erillinen, pienempi ikääntyvien asumisen työryhmä. Riittävää tietoa ei toistaiseksi ole ollut ikääntyneiden omissa kodeissa asumisesta ja asumista tukevista palveluista, mistä syystä haluttiin selvittää maakunnan kunnille suunnatulla sähköpostikyselyllä.

Ympäristöministeriö asetti alkuvuodesta 2012 valtakunnallisen työryhmän laatimaan maamme ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman vuosille 2012 - 2015. Työryhmä jätti 17.8.2012 ehdotuksensa ko. ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaksi asunto- ja viestintäministerille. Kehittämisohjelmalla edistetään hallitusohjelman mukaisesti esim. hissirakentamista ja asuntojen korjaamista sekä parannetaan rakennuskannan esteettömyyttä ja turvallisuutta. Ohjelmaehdotuksen lisäksi työryhmä laati suunnitelman ohjelman toteuttamiseksi. Työryhmän puheenjohtajana toimii asuntoneuvos Raija Hynynen ympäristöministeriöstä.

2. Vastaaminen ja tulosten analysointi

Kysely toimitettiin sähköpostitse Pohjois-Savon kuntien asuntotoimea hoitaville henkilöille, joista jotkut hoitavat samalla kunnan vuokratilayhtiön toimitusjohtajan tehtäviä, sekä kunnan vanhuspalveluista vastaaville henkilöille ja rakennustarkastajille tekniseen toimeen. Kaavake toimitettiin noin 75 henkilölle. Myös palautus liittoon tapahtui sähköpostitse.

Vastauksia saatiin 22 kappaletta 16 kunnasta (76,2 % kunnista, joita yhteensä Pohjois-Savossa 21). Vastauksia saatiin seuraavasti: Juankoski, Kaavi, Keitele (2), Kuopio, Lapinlahti (2), Leppävirta, Maaninka, Pielavesi (2), Rautavaara, Siilinjärvi, Suonenjoki (2), Sonkajärvi, Tervo, Tuusniemi, Varkaus (2), Vesanto (2). Vastajista kahdeksan edusti asuntotoimea ja kahdeksan sosiaalitoimea/perusturvaa. Rakennustarkastusta/teknistä toimea edusti viisi vastaajaa (ja muu 1).

Vastausten määrä on niukka, mutta se on riittävä kokonaiskuvan ja tietopohjan saamiseksi ikääntyvien asumisen tilanteesta maakunnassa.

Tässä raportissa esitetään kyselyn perusteella saatuja hyviä käytäntöjä ja ideoita. Kooste on aineiston vähyyden vuoksi pääosin laadullinen, mutta osaa samankaltaisista vastauksista on yhdistäen tiivistetty ja selvistä kärjistä on laskettu lukumäärät. Kun kysymys koskee kuntaa, on lukumäärä esitetty kuntina, kun kysymys koskee vastaajan näkemystä, on lukumäärä vastausmainintoina. Luonnollisesti toimintoa tai palvelua saattaa olla laajemminkin kunnissa käytössä kuin mitä vastauksista voisi päätellä. Esim. rakennustarkastajilla ei ole useinkaan tarkkaa tietoa tarjottavista sosiaalipalveluista.

Pohjois-Savon liiton asumistyöryhmä ja ikääntyvien asumisen työryhmä hyödyntävät saatua aineistoa. Aineisto on myös kuntien hyödynnettävissä. Kyselykoosteen materiaalia on sovittu käytettäväksi aineistona myös valtakunnallisessa ikääntyvien asumisen ohjelmatyössä.

3. Asuntokannan käyttökelpoisuus ja muunneltavuus ikääntyvien tarpeisiin

KYSYMYKSIÄ: Mainitkaa hyviä esimerkkejä, miten kunnassanne/toimialueellanne on voitu asuntokantaa kehittää ikääntyvien tarpeisiin. Luetelkaa mahdollisimman monta hyvää toimenpidettä (mm. asunnon varusteet, asuntojenkorjaustoiminta ja uustuotanto sekä esteettömyys).

Nykyisen asuntokannan korjaustoiminta on keskeisessä asemassa ikääntyvien omis- sa kodeissaan asumisessa. Vuokratalorakennusten ja -asuntojen korjaustoimintaa on ollut runsaasti, usein yhteistyössä sosiaalitoimen/kotihoidon ja teknisen toimenkin kanssa, samoin muutostoimintaa omistusasuntojen varusteissa ja esteettömyydessä. Kunnan rooli on keskeinen kehitettäessä ikääntyneiden omassa kodissa asumista.

Myös uustuotannon ratkaisuja on toteutettu tai ollaan toteuttamassa kuntien toimesta. Ikääntyville parhaiten soveltuva uustuotanto sijoittuu keskustaan tai sen tuntumaan lähelle palveluita. Väestöltään vähenevissä kunnissa uustuotantoa on vähän, syynä osittain riski tyhjilleen jäämiseen.

Hyviä esimerkkejä nykyisen asuntokannan kehittämisestä:

Kunnallisten vuokratalojen ja vanhustentukiyhdistysten vuokratalojen korjaustoimet (hissien rakentaminen, rakennusten peruskorjaukset, saunatilat, pesuhuoneet, portaiden korjaus, luiskien ja kaiteiden rakentaminen porraskäytäviin ja takapihoille, lämpimät yhdys- käytävät peruskorjauksen yhteydessä talojen välille).

Asuntojen muutostyöt mm. esteettömäksi (asukas saattanut saada tukea esim. vammais- palvelulain perusteella), (tukikahvat nousuja varten, rakennettu kynnysluiskat tai kyn- nykset otettu pois, asuntojen räätälöinti asukaan tarpeisiin, korotetut wc-pytyt, pesualtaiden ympärille tukia ja kannakkeita, ovien leventämisiä pyörätuolille, kaapit keittiössä oikealla korkeudella). Kaupunkisuunnittelussa aletaan entistä enemmän huomioida esteettömyys ja ikääntyvät kuntalaiset, invaluisat, pyörätuoliluisat, asennettu apuvälineitä, oviaukkojen le- ventäminen, saniteetti- ja putkikalusteiden uusiminen vammaiskäyttöön soveltuviksi, asun- tojen korjausavustusten käyttö). (Tarvittaessa on peruskorjattu tai rakennettu jopa laajen- nuksena uudet pesu/wc tilat).

Asuntojen **turvallisuuden lisääminen** (saunojen turvallisuus ala-askelmilla ja kaiteilla ja kiukaan eteen tehdyillä suojilla, vuokrataloyhtiö hankkinut kaikkiin huoneistoihin palovaroit- timet, joihin kiinteistönhuolto tuo ja vaihtaa myös paristot, mikäli asukas ei siihen pysty, lie- siin ja uuneihin asennettu ajastimia, tukikaiteita lisätty, asennettu hälytinvahvistimia ovikel- loihin ja puhelimiin).

Kunnan aktivointitoiminta (Yhdessä sosiaalitoimen, kotisairaanhoidon yms. kanssa on markkinoitu avustuksia ja korjausneuvoja ja asuntosihiteeri on avustanut hakemusten teossa. Kunta avustanut 10 %:lla hissien rakentamista, jolloin useita asuntoja on tullut vanhusten käyttöön).

”Laajamittainen vuosien vanhusväestön asuntojen korjaustoiminta parantanut merkittävästi asuntojen varustetasoa, esteettömyyttä ja mahdollistanut ikäihmisten asumisen omilla asunnoissaan. (Korjaus-energia-avustukset, sotainvaliidiavustukset, vammaispalvelulain mukaiset avustukset). Kunnassa korjausneuvoja, jonka työpanoksen hyöty ao. toiminnalle merkittävä. Vuokratalojen korjauksissa huomioitu esteettömyysnäkökohdat, myös vuokrataloissa tehty vammaispalvelulain mukaisia korjauksia”.

Muuta:

Vanhusten helpompi liikkua rivitalossa, joita kunnassa. Kunnassa ryhmäkotiasuntoja. Kunnassa esteettömiä asuntoja lähellä keskustaa.

Avustuksin hankitut tai terveyskeskuksesta lainatut tarvikkeet kierrätetään aina seuraavalle tarvitsijalle, koska ovat kalliita.

Kunnan sekä sosiaalitoimen että asuntorahaston tukien avulla suoritetuilla asunnon muutostöillä on parannettu merkittävästi vanhusten ja vammaisten asuntojen asumisolosuhteita.

Ikääntyneille soveltuva uustuotanto:

Hissilliset uudet kerrostalot keskustan tuntumassa (vuokratalot, asunto-osakeyhtiöt), ikääntyville soveltuvat tavalliset vuokra-asunnot uustuotantona, myös rivitalot.

Keskustan tuntumaan rakennetut hyvin varustellut asumisoikeuskerrostalot ovat tuoneet lisää valinnan mahdollisuutta myös ikäihmisen asumiseen.

”Kirkonkylän keskustassa meneillään seniorikorttelin kehittämishanke, jolla alueella korjataan taloja ikäihmisten tarpeisiin, ympäristöä esteettömäksi sekä rakennettu alueelle palvelutalo.”

”Kunnassa on suunnitteilla palveluasumisen yksikkö kirkonkylälle terveyskeskuksen sekä palvelukeskus/sairaalan läheisyyteen.

Uustuotannossa on lupavaiheessa huomioitu esteettömyys.

4. Kotona asumista tukevat nykyiset palvelut

KYSYMYS: Mainitkaa kuntanne/toimialueenne palveluja, jotka tukevat ikääntyneiden kotona asumista asumispalvelut, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, liikkumispalvelut ja mahdolliset muut palvelut (järjestöt, yritykset, kunnan muut toimialat).

4.1 Asumispalvelut

Ennen kaikkea monipuolinen eri asumismuotojen tarjonta ikäihmisten kunnon mukaan tukee kotona asumista. Kotona asumista tukevia palveluja tarvitaan myös. Hyvinvointiteknologia voisi olla uutena mahdollisuutena, mutta sen käyttö on vielä vähäistä, koska edellyttää mm. ikäihmisen omaa osaamista.

Tarjotaan kodinomaisia asumisyksiköitä. Ryhmäkotiasuntoja tarjotaan. Vanhainkotiyhdistyksellä useita vanhuksille suunnattuja vuokra-asuntoja kirkonkylällä, kunta valitsee asukkaita yhteen rivitaloon. Kunta on vuokrannut vanhainkotiyhdistykseltä kolme rivitaloa vanhusten pienryhmäasumista varten.

Vuokrataloyhtiö vuokraa alakerrassa olevat asunnot ikäihmisille.

Kunnalla tai vanhustenkotiyhdistyksellä esteettömiä asuntoja lähellä keskustaa tai ikääntyville soveltuvia asuntoja lähellä palvelukeskusta.

Tehostettuja palveluasuntoja pitkäaikaispotilaille (eräs kommentti: ”Mikään ei käytännössä muuttunut ent. vanhainkodista, mutta rahastetaan.”)

Asumispalveluyksiköitä virkeämmille ja liikkuvammille vanhuksille.

Dementiayksiköitä

Asuntojen korjaustoiminta/muutostyöt

Työpajatoimintana tuotetaan lumenpudotuksia, ruohonleikkuutta, siivousta ja pesulapalveluja.

Vanhusten vuokrataloissa tiivis yhteisö ja hoitajat läsnä koko päivän. Kunta tuottaa palveluja sekä ympärivuorokautisesti ja 7-21 välisenä aikana sekä vuokra-asuntoihin että omistusasuntoihin. Yksityisiltä palveluntuottajilta ostetaan asumispalveluja.

Vanhuksille tehdään hoito- ja palvelusuunnitelma, jossa kartoitetaan palvelujen tarve.

Hyvinvointiteknologia (Hyvinvointi-TV)

”Hyvin toimiva yhteistyö vanhustyönkeskuksen lyhytaikaisjaksojen sopimisessa, vanhustyönkeskukselle tehostettua palveluasumista. Hyvä yhteistyö kunnan ja vanhainkotiyhdistyksen välillä.”

4.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut

Vastanneissa kunnissa on laajalti käytössä kotona asumista tukevia palveluita, kotisairaanhoidon mukana lukien, sekä apuvälineitä ja turvalaitteita. Ateriapalvelu on todettu tärkeäksi palvelumuodoksi. Tämä keskeinen palvelu edellyttää hyvää ravitsemuksen laatua. Myös ympärivuorokautista hoivaa tarjotaan ja tarvitaan kotona asumisenkin tueksi. Päiväkeskustoimintaa tarjotaan paljon. Omaishoidon tuki ja vuorohoito auttavat kotona asumista.

Kotihoitoa saatavilla (kotipalvelu ja kotisairaanhoidon, fysioterapian kotiin ja sen suorittamat kartoitukset apuvälineiden tarpeesta). Kotihoidon palvelut sekä kattavat tukipalvelut kunnan puolelta.

Yöhoito (4 kuntaa), yöpartioiminta, kotipalvelupiste, josta kotihoito lähtee ja tehdään kolmivuorotyötä.

Päiväkeskustoiminta (5 kuntaa). ”Vanhusten päiväkeskustoiminta viikoittain, jossa virkistämisen lisäksi kotisairaanhoidon ja terveyskeskuksen palveluita.”

Kunnassa palvelukeskus, josta kotihoito ja ateriatoiminta lähtevät ja jossa toimii päiväkeskus.

Ateriapalvelut (”Ateriapalvelu on havaittu hyvin merkitykselliseksi tekijäksi kotona selviytymiseen.”)

Muut tukipalvelut (kylvytys-, vaatehuolto-, kauppa-, siivous-, ystävä-, kuljetus- ja asiointipalvelut)

Apuvälinepalvelut

Turvapuhelin- ja turvahälytyspalvelut

Omaishoidon tuki, vuorohoidon palvelut

Ennaltaehkäisevät kotikäynnit. ”Kerran kuukaudessa ’senioritupa’ (ikäneuvola).”

Lääkkeiden koneellinen annosjakelu apteekissa

Yksityisyrittäjät osana palvelun tarjoajina. Mm. siivousapu, yöpävystys, ruokahuolto kaupungin yksiköstä sekä yksityisiltä palvelun tarjoajilta. Yksityinen kotipalvelun tuottaja.

4.3 Liikkumispalvelut

Vastanneissa kunnissa tarjotaan sosiaalihoitolain (710/1982) ja ns. vammaispalvelulain (380/1987) mukaisia kuljetuspalveluja sekä vapaaehtoista kuljetustukea. Pali-kuljetus on käytössä monessa kunnassa. Esteettömät rollaattorireitit ovat eräs idea.

Tukipalveluna sosiaalihoitolain mukainen kuljetuspalvelu (Kunta: ”tarveharkinta, ei varallisuusrajaa”, ”Kerran viikossa kuljetus taksilla kauppa-asioiden hoitoon”).

Vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelu

Pali-kuljetuspalvelut (4 kuntaa)

Kimppakyyti kaupoille ym. asiointiin

Saunomis- ja kerhokyyditykset

Esteettömät rollaattorireitit ym. esteetön liikkuminen kaupungin/kirkonkylän alueella.

Perusturva hankkinut monipalveluauton, jolla voidaan aterioiden lisäksi kuljettaa myös asiakkaita tarvittaessa, kuljetuksen hoitaa perusturvan alainen työpajatoiminta.

Muut kuljetuspalvelut (esim. hakemusten perusteella)

Muistiluotsilta ulkoiluttajapalvelu, kunnan kotihoidon työntekijät auttavat liikkumaan resursien mukaisesti.

Kunnassa suoritettu vuoden välein turvallisen liikkumisen katselmus, kartoitettu huonoja/vaarallisia kohteita.

4.4 Muut palvelut

Vapaaehtoistoiminta ikääntyneiden virkistykseksi tapahtuu pääasiassa järjestöjen kautta. Vertaisohjaustoimintaa käytetään aktivointiin.

Yksityiset palvelut täydentävät julkisia kotiin annettavia palveluita, mutta yksityisen sektorin rooli vastauksissa oli vielä vähäinen.

Kunnan yhteistyömuodot järjestöjen (mm. eläkeläisjärjestöt), yritysten, seurakuntien ja kunnan muiden kuin sote-toimialan kanssa) (esim. retkiä, yhdessäoloa)

Vapaaehtoiset ystäväpalvelut (SPR, seurakunnat, kolmas sektori)

Päiväkeskustoiminnan ja tapahtumien toteuttaminen, jossa mukana järjestöt, seurakunnat, sivistystoimi ja vapaaehtoiset.

Toimintapaikat ("Tarinatupa", "ystävänkammari") vapaaehtoisvoimin

Vertaisohjaajien ryhmätoiminnat

Veteraanijärjestöllä kodeissa kiertävä siivooja.

Sivistystoimen kautta jalkautuvat kirjastopalvelut (kotihoiton hoitajien kautta kirjat kotiin)

Seurakunnalla omaishoitajien kokoontumispäivät määrätyn väliajoin.

Kauppa-asiointi, siivous, talonmiespalvelut (kotitalkkari)

Yksityiset palveluntuottajat tuottavat ikääntyneille siivouspalveluja ja hoivapalveluja. Yksityisyrittäjät mukana mm. tarjoamassa siivousapua, yöpöyryä

Ruokahuoltoa kunnalta ja yksityisiltä palvelun tarjoajilta.

5. Suunnittelu ja koordinointi kunnassa

KYSYMYS:

Miten kunnassanne koordinoidaan ikääntyvien asumista? Onko työryhmää tms.?

5.1 Koordinointi

Sosiaalitoimen/perusturvan sisäinen SAS-ryhmä käsittelee ikääntyneiden asumisasiota, mutta järjestelmällistä asuntotoimen ja sosiaalitoimen tai teknisen toimen yhteistyötä työryhmän muodossa ei juurikaan ole. Ensi sijainen vastuu ikääntyneiden kotona asumisesta näyttää olevan sosiaalitoimella, joka käytännössä kohtaa vanhuksen tilanteen.

Palveluasumisen piiriin pääsyä käsittelee kunnan sosiaali- ja /tai terveystoimen ns. SAS-ryhmä tai vastaava soten sisäinen työryhmä (SAS =selvitä, arvioi, sijoita) (8 kuntaa)

Peruspalvelujen yhteistyötä ikääntyvien järjestöjen kanssa asumisessa ("Kunnan ja vanhustentukiyhdistyksen yhteinen työryhmä, joka suunnittelee tukiyhdistyksen rivitalon muutosta ryhmäasumiseksi.")

Yhdessä kunnassa yhteinen työryhmä asuntotoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa ja yksi kunta ilmoittaa tiiviistä yhteistyöstä asuntojen järjestämisessä vanhuksille. Yhdessä kunnassa tarvittaessa poikkihallinnollista yhteistyötä.

Sosiaalitoimi koordinoi yli 75-vuotiaiden asukkaiden asumisen ja palvelujen tarvetta sekä tyytyväisyyttä nykyiseen tilanteeseen.

Kunnassa ei ole työryhmää tai koordinoitua. (3 kuntaa)

5.2 Ikääntyvien asuminen kunnan suunnitelmissa ja strategioissa

KYSYMYS: Sisältyykö kuntanne/organisaationne suunnitelmiin ja strategioihin ikääntyvien asuminen?

Ikääntyvien asumista käsitellään lähes kaikkien kuntien joissain suunnitelmissa ja strategioissa. Asia onkin olennainen osa ikääntyvien hyvinvointia ja vastaa nykyisiä tavoitteita kodissa asumisen ensisijaisuudesta.

Ikääntyvien asuminen sisältyy vanhustyön suunnitelmaan/strategiaan, (16 kuntaa), (vanhuspoliittiseen/-vanhustenhuollon/vanhuspalvelustrategiaan, kuntastrategiaan, ikääntymispoliittiseen strategiaan, ikääntyvien hoito- ja palvelustrategiaan, Ikäystävällinen Kuopio-ohjelmaan tai ikä/vanhuspoliittiseen ohjelmaan).

Liikenneturvallisuuksuunnitelmaan sisältyy ikääntyvät ja esteettömyys.

Yhdessä kunnassa suunniteltu palveluasumisen sijoittumista yhteistyössä vuokratalo-yhtiön kanssa.

Talousarviossa otetaan huomioon vanhusten asumista tukevat palvelut.

5.3 Ikääntyvien asumisen suunnittelu kunnan kaavoituksessa

KYSYMYS:

Onko kuntanne kaavoituksessa suunniteltu ikääntyvien asumista?

Yhteistyötä kaavoituksen kanssa ei pääsääntöisesti ole vastanneissa kunnissa, vaikka ikääntyneiden asumisen ratkaisut erityisesti soveltuvan uustuotannon ja palveluasumisen osalta edellyttävät keskeistä kaavoituksellista sijoittumista lähelle palveluja.

Pääsääntöisesti suunnittelua kaavoituksessa ei ole. (10 kuntaa).

Kahdessa vastanneessa kunnassa on suunniteltu ns. palvelukampusalue (”tehty kauaskantoisia päätöksiä keskittämällä asumista ja palveluita samaan pihapiiriin, ”kirkonkylän rakennuskaava - seniorikorttelialue”).

Yhdessä kunnassa rivitalotontteja ikääntyvien asumiseen tarjolla ja lisäksi on katsottu rivitalokannan olevan nykyään sellainen, jota pystyy tulevaisuudessa muutamaaan palveluasumisen tarpeisiin.

Yhdessä kunnassa vapaarahoitteinen kerrostalohanke keskustaan, jota on suunniteltu myös vanhusten asumisen tarpeisiin (esteetön liikkuminen).

Yhdessä kunnassa kehitteillä/valmistumassa vanhuksille suunnattu pienryhmäasumisen yksikkö.

Yhden kunnan vastauksessa todetaan, että asemakaava mahdollistaa ikääntyneiden asumisen.

Pihasuunnittelussa huomioitu asukkaiden ikärakenne.

5.4 ARA:n ikääntyvien asumiseen kohdistuvien lainoituksen ja avustusten kehittämisesityksiä

KYSYMYKSET: Miten haluaisitte kehittää valtion Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n asumiseen kohdistuvia lainoituksia ja avustuksia, jotka kohdistuvat ikääntyneiden asumiseen?

Valtion asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA on keskeisessä asemassa, kun valtio rahoittaa ikääntyneiden asumista. Useita kehittämissuhteita esitettiin. Tärkeimpänä näyttäisi olevan pienituloisten ikääntyneiden parempi tuki ja tuen piirissä olevan väestöryhmän laajentaminen. Hissien rahoituksessa esitettiin myös henkilökohtaisen tuen täydentävää rahoitusmahdollisuutta. Uutena rahoitusmuotona esitettiin laajakaistarakentamisen tukea. Esitettiin ikäihmisten asumisoppaan laatimista.

Pienituloisten tuen parantaminen

"Avustuksia lisää eli rahaa enemmän jo vähäisempiin korjaustöihin, jotta pienituloiset eläkeläiset voisivat kunnostaa kotiaan." "Pienituloisille vielä suurempi osuus kuluista avustuksena." "Erittäin vähävaraisille tulisi tuki olla isompi."

Kohderyhmän laajentaminen

"Korjausavustusten tulo- ja varallisuusrajat voisivat olla korkeammat." "Tulorajat turhan tiukat. Tulo- ja varallisuusharkintaan joustavuutta." Hakijan oman rahoitusosuuden järjestäminen nykyisten tulo- ja varallisuusrajojen puitteissa hankalaa. Tulo- ja varallisuusharkintaan joustavuutta. "Olemassa olevia myöntämisperusteita tulisi korjata varallisuuden ja tulojen osalta ylöspäin." "Väljemmät tulorajat."

Parempi avustusprosentti yleensä

"Avustusprosentti esim. 70." "Avustusten määrä voisi olla korkeampi silloin, kun avustetaan puutteellisia asuinoloja, vanhuksilla ei välttämättä juurikaan ole omia varoja käytettäväksi korjauksiin." "Myönnettäviin korjaus- ja energia-avustuksiin huomattavasti suuremmat korvausprosentit, omavastuuosuus pienemmäksi."

Parempaa tukea asuntorakennuskannan muutoksiin

Avustuksia rivitalojen muuttamiseksi vanhuksille sopiviksi taloiksi. Vuokrataloyhtiöiden ja asunto-osakeyhtiöiden peruskorjauslainoihin hyvät tukiehdot (maksuaika, korko, takaukset).

Hallinnon kehittäminen

"Hakemusten käsittely ja käytännön toteutus voisi olla sujuvampaa (pitkät käsittelyajat ja jäykkä lainojen maksatuskäytäntö)"

"Aikataulu rukattava sellaiseksi, että päätökset saadaan hyvissä ajoin keväällä, jotta kesäajan voi hyödyntää kokonaisuudessaan rakentamiseen."

”Hakumenettelyä sekä hakemusten käsittelyä ja koko avustusprosessia pitäisi yksinkertaistaa. Nykyinen teettää paljon työtä.”

Yksityishenkilöiden korjausavustuksissa varallisuuden huomioiminen tulisi tehdä helpomaksi. On erityisen vaikea saada asiapapereita kasaan esim. kuolinpesistä.

Velkaisten vuokratyhtiöiden talouden helpottaminen

”Valitettavasti suurin osa yhtiöiden rahoista menee valtiokonttorille maksettaviin vanhoihin lainoihin! Näille jos yleensäkin olisi mahdollista saada helpotuksia, osittaisia anteeksiantoja, korkovapautuksia, lyhennysvapaita vuosia tms., pystyttäisiin käyttämään rahaa muutoin huoneistokannan parantamiseen ikääntyville, aina ei tarvitsisi rakentaa uutta.” ”Velkaiset vuokratyhtiöt suorastaan valtion ’lypsylehmä’.

Avustuksia kuituverkkoihin liittymiseen (laajakaista)

Ikäihmisen asumisopas (”Pitäisi kehittää ikäihmisen asumisopas, jossa kaikki keskitetysti selvitetty, vrt. nuorten asumisopas.”)

6. Keskeiset ikääntyneiden kotona asumisen ongelmat

KYSYMYS: Mainitkaa keskeiset ongelmat, jotka haittaavat käytännössä ikääntyneiden kotona asumista, asuminen, palvelut, liikkuminen.

6.1 Asuminen

Keskeisimpinä ongelmina mainittiin pesu- ja wc-tilojen puutteellisuus, esteettömyyskysymykset ja hissien puute.

Puutteelliset asumisen saniteetitilat (pesu- ja wc-tilat pieniä tai alkeellisia, ulko-wc) (9 mainintaa).

Esteellisyys, liikkumisen esteet (ulkotilat tai asunnon sisätilat, portaat ja kynnykset) (6 mainintaa)

”Hyvin usein niin omassa asunnossa kuin vuokra-asunnossakin portaat on ensimmäinen vastaantuleva ongelma. Usein vanhukset asuvat rintamamies-tyyppisissä rakennuksissa, joissa on kolme kerrosta ja alimmassa kerroksessa sijaitsee sauna/pesutilat.”

Hissittömät kerrostalot (5 mainintaa)

Asunnon sijainti (pitkät matkat kuntakeskukseen, kulkeminen/osallistumisen vaikeus, syrjäinen sijainti)

Palvelujen saavutettavuus (asiointiliikenteen saavutettavuus, palveluiden keskittyminen suuriin kauppakeskuksiin)

Keskustan ja osin lähiöidenkin alueella oleva runsas vanha rakennuskanta eli ikääntymisen erityistekijöitä ei ole aikoinaan ajateltu. Asunnon heikko kunto. Edelleen puutteita asuntojen varustetasossa ja soveltuvuudessa vanhusten ja vammaisten asumiseen.

Turvattomuus (lapset kaukana, apuja ei saa riittävästi, turvattomuus lähinnä syrjässä asuvilla)

Haja-asutusalueen ongelmat (talvella lumityöt raskaita ja puiden saanti sisälle raskasta, haja-asutusalueella saattaa olla vielä puulämmitteisiä taloja, puutteellinen vesi- ja jätevesihuolto, harvaan asuttu - kulkuyhteydet heikot)

Tukipalvelujen puute

Nykyistä entistä huonokuntoisemmat vanhukset asuvat kodeissaan ja tämä vaatii monenlaista korjausta, muutosta, varustelua ja palvelua.

6.2 Palvelut

Palvelujen keskittymiskehitys koetaan kaikkein merkittävimpänä ongelmana. Asialla on suuri merkitys omatoimiseen elämään.

Palvelujen keskittyminen, pitkät matkat palveluihin (14 mainintaa) ("Palvelut karkaavat lähiöistä ja keskustasta pois".) Palvelujen etäännyttäminen jatkuvasti – ei ole kuin keskustajamissa, sielläkin vähenevässä määrin. Palvelujen haku tuottaa vaikeuksia nuorille autollisillekin." "Kaupat usein liian kaukana huonosti liikkuvalla vanhukselle." "Lähikauppojen häviäminen." "Pitkät välimatkat ja harva asutus hankaloittavat asiakkaiden palvelujen saantia." "Posti, kela, poliisi ym. kaukana." "Haja-alueen kauppapalvelujen puute".

Kotiin tuotujen palvelujen ongelmat (6 mainintaa) ("Kotipalvelujen saatavuus".) Kotipalvelu ei pitkien etäisyyksien vuoksi voi käydä useita kertoja päivässä. Yksityisiltä ostettavat kotiin tuodut palvelut ovat monille liian kalliita eli vaikka tarjontaa olisikin, rahat eivät riitä."Palvelutarjontaa hyvin, mutta asiakasmaksut tulevat esteeksi." "Kotipalvelujen järjestäminen vaikeampaa kuin taajamiin."

Läheisen avun puute ("Auttajia ei ole lähellä. Monellakaan ei ole sukulaisia eikä ystäviä, jotka voisivat auttaa. Kotihoito on kallista, eikä sitä aina saa esim. asiointiin, eikä kotihoidon mukana useinkaan pääse itse mukaan asioille. "Omaisten ja läheisten avun puute.")

Kotiapua voidaan järjestää kerran viikossa arkisin, mutta esim. illat ja viikonloput ovat ongelmallisia.

6.3 Liikkuminen

Ikääntyneillä ei useimmiten ole mahdollisuutta liikkua omalla autolla ja julkinen liikenne on vähentynyt, joten liikkuminen mm. palveluihin on ongelmallista.

Julkisen liikenteen vähyys ja oman auton puuttuminen (13 mainintaa) ("Jos ei ole mahdollisuus käyttää omaa autoa, on liikkuminen syrjäseudulla hyvin hankalaa.) Naapuripuoleen ei aina ole. Linja-autoja ei kulje. Asiointiliikenne olisi hyvin tärkeää ja sen tulisi olla joustavaa ja kattavaa." "Osin puutteelliset joukkoliikenneyhteydet kauppakeskuksiin eli oman auton käytön puuttuminen estää monen ikäihmisen asioiden." "Julkisen liikenteen alas ajaminen." "Teiden heikko kunto." Puuttuu julkinen liikenne varsinkin haja-asutusalueella." "Kuljetuspalvelut" Pitkät välimatkat ja julkisten kulkuneuvojen puute hankaloittavat liikkumista palveluiden ja harrastusten piiriin."

Taksien kalleus ("Yleisiä kulkuneuvoja ei enää kulje haja-asutusalueelle, eikä taksiin ole varaa.")

Teiden heikko kunto

"Yksin ulkona liikkuminen voi turvattomuudesta johtuen jäädä kokonaan. Kirkonkylässäkin jalkaisin liikkuen välimatkat pitkiä."

6.4 Toimenpide-esityksiä tehostamaan hissien rakentamista hissittömiin kerrostaloihin

KYSYMYS: Mitä toimenpiteitä mielestänne tarvittaisiin tehostamaan hissien rakentamista hissittömiin kerrostaloihin?

Avustusten taso ja tiedon lisääminen ovat keskeisiä keinoja tehostettaessa hissirakentamista. Hissien suunnitteluun esitetään avustusta ja rahoitustarve myös 2-kerroksisiin taloihin.

Avustusten tason parantaminen ("Rahoitus monille vähävaraisille ongelma, varsinaisen hissiavustuksen lisäksi voisi olla joku tuki tulojen mukaan omaan osuuteen." "Varsinaisen hissiavustuksen määrän kohottaminen, vaikka väliaikaisesti tietyiksi vuosiksi, voisi olla kimmoke taloyhtiöille." "Paremmat tuet esimerkiksi ARA:lta.")

Lisää tietoa taloyhtiöille (Valtion taholta tuleva ohjeistus, korjausavustusten markkinoinnin lisääminen, laaja tiedottaminen asunto-osakeyhtiöiden asukkaille ja sitä kautta etenkin hallituksille." "Lyhytnäköisyys ja tiedon puute näiden hankinnoista päättävien elinten keskuudessa on huikea. Hissejä ei tarvita, kunnes on jo liian myöhäistä ja joudutaan kenties muuttamaan taloon, jossa hissi on tai rivitaloon." "Taloyhtiöiden kanssa tehtävän yhteistyön lisääminen kaupunkien/kuntien taholta." "Lisää tietoa vaihtoehtoista ja rahoitusmahdollisuuksista.")

Hissien suunnitteluavustuksiin määrärahoja

Hissimäärärahojen lisääminen

Taloyhtiöiden aktiivisuutta on lisättävä

Kunnan resurssointi

Välittömästi säädökset, että kerrostaloa ei voi rakentaa ilman hissien tilavarausta.

2-kerroksisiin taloihin ei saa hissiavustusta

7. Haja-asutusalueen erityiskysymykset

7.1 Toteutettuja erityisjärjestelyjä helpottamaan asumista haja-asutusalueella

KYSYMYS: Mitä kuntanne/toimialueenne alueella toteutettuja haja-asutusalueen erityisjärjestelyjä haluatte mainita, joilla helpotetaan siellä ikääntyneet väestön asumista omissa kodeissaan.

Vastaajat esittivät useita erityisjärjestelyjä, joilla helpotetaan ikääntyneen väestön asumista omissa kodeissaan haja-asutusalueella. Esimerkkeinä voidaan mainita, että palvelusetelillä on voitu lisätä palveluyrittäjiä haja-asutusalueella, tai talonmiespalvelut.

Kuljetuspalvelut (kutsutaksi, kuljetukset päiväkeskukseen, viiden kylän alueella palveluliikenne Pali-kyytipalvelut).

Palvelusetelin käyttöönotto (saatu haja-asutusalueelle yrittäjiä, palvelujen saatavuus parantunut huomattavasti).

Talonmiespalvelut (lumenluonti, polttopuiden teko).

Kotihoidon toiminnan alueellinen kehittäminen, kotisairaanhoido, kotipalvelut.

Edistetään liikkumismahdollisuuksia palveluiden ja harrastusten piiriin, kyytipalvelut.

Turvapuhelinpalvelut

Hyvinvointi-TV

Asiakkaita ohjataan järjestämään apuvälineitä.

Asuntojen varustetason ja kunnon parantaminen.

Vesiosuuskunnan vedenjakelujärjestelmä (2), kunnassa osalla kylistä myös kunnallinen jätevesihuolto.

7.2 Keskeiset ongelmat asumisessa haja-asutusalueella

KYSYMYKSET: Mitkä ovat mielestänne ikääntyvien haja-asutusalueella asumisen keskeiset tämänhetkiset ongelmat, joihin tulisi löytää ratkaisuja?

Haja-asutusalueella asumisen ongelmakenttä näyttää monitahoisena, liittyen sijaintiin. Eräänä piirteenä mainitaan yksinäisyys ja turvattomuus, johon vapaaehtoistoiminta voisi olla ratkaisu. Haja-asutusalueella myös vesi- ja jätevesihuollon järjestäminen on keskeistä.

Syrjäinen sijainti ja siihen liittyvät liikkumisongelmat. ”Kuljetusten supistaminen on todella iso ongelma. Aina kun taxiautoilijat supistavat alueitaan, eikä tilalle ole muuta ratkaisua, näkyy kunnan puolella sosiaalihoitolain ja vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalveluhakemusten saapumisena.”

Yksinäisyys ja turvattomuus (tarve vapaaehtoistoimijoille). Tukiverkoston kehittäminen. Syrjäytymisen estäminen.

Kotiin annettavien palvelujen saatavuus (ml. resurssit).

Kylätalkkareille olisi tarvetta.

Muistiongelmaisen kotona asumiseen vaikuttavat tekijät (miten pidennetään kotona asumisaikaa).

Asuntojen muutostöiden tarve. Kiinteistöhoitoon liittyvät asiat, jotta kiinteistöt pysyisivät asuttavassa ja kunnossa. Asuntojen varustetason kohottaminen.

Peruspalvelujen puute.

Veden saanti.

Ongelmakokonaisuuden eräs kuvaus:

”Palvelujen etääntyminen ja saatavuus, yksinäisyys, usein mukavuuksien puute. Ajokortin menetys iän myötä, rapistuvat tiet, kotipalvelukäyntien vähäisyys, yleensäkin ”ringit”, jotka voisivat tavoittaa näitä ihmisiä muutamia kertoja viikossa ja hoitaa vaikka samalla lääkkeitä, ruokien ym. viennin. Siivouspalvelut, joita monetkaan eivät henno itse lainkaan kustantaa. Lämmitysjärjestelmät, vesi- ja jätevesiastiat. Vanhukset eivät välttämättä jaksa valmistaa ruokaa, lämmittää uuneja. Korkeat portaat, naapurit etäällä, harrastusten puute. Muistihäiriöisillä harhailut, karkaamiset, jotka voivat koitua kohtalokkaiksi.”

8. Kotona asuvien dementiasairaiden käytössä oleva tuki

KYSYMYKSIÄ: Mitkä kotona asumista tukevia apuvälineitä tiedätte olevan kunnassanne/organisaatiossanne käytössä helpottamaan dementiasairaiden omassa kodissaan asumista?

Vastanneissa kunnissa on runsaasti käytössä erilaisia järjestelyitä, joiden avulla dementiasairaat voivat asua pidempään omassa kodeissaan. Useimmin mainittiin turvapuhelin ja ovihälytin/kulunvalvonta.

Turvapuhelin (9 kuntaa)

Ovihälytin, ovivahti, turvamattohälytin/kulunvalvonta, GSM-seurantalaitteet (9 kuntaa)

Ovien sähköiset lukitusjärjestelmät (helpottavat kotihoidon toimintaa, ei tarvita avaimia)

Turvaliesi, liesivahti

Häkä- ja palovaroittimet

Kameravalvonta

Apuvälinetarpeiden kartoitus (fysioterapia kartoittaa, kuten muillekin)

Liikkumista helpottavat apuvälineet ja kahvat

Hyvinvointi-TV

Muistilistat oven viereen

Ateriapalvelut

9. Tulevaisuuden ratkaisujen kehittäminen ikääntyvien kotona asumisessa

KYSYMYKSIÄ: Mitä ratkaisuja tulisi mielestänne kehittää tulevaisuudessa, jotta ikääntyneiden kotona asuminen mahdollistuu mahdollisimman pitkään, asumisen ratkaisut (mu-
kaan lukien kodin ja palvelutalon ns. välimuotoiset ratkaisut), palveluratkaisut, liikkumi-
sen ratkaisut.

9.1 Asumisen ratkaisut

Eniten mainintoja sai Pohjois-Savon alueella uusi ikääntyvien asumismuoto ryhmäkodit.

Ryhmäkodit (7 mainintaa)

Perhehoidon lisääminen (ml. ryhmäperhekotiasuminen),

Hoivahotellit

Lisää ikääntyneille soveltuvaa tavallista asuntokantaa ("pienehköjä, edullisia kodinomaisia asuntoja lisää").

"Lisää ikäihmisille tarkoitettuja vuokra-asuntoja." Otetaan huomioon tilojen muunneltavuus ja esteettömyys.

Kausiasuntoja (haja-asutusalueella asuville mahdollisuus asua talven ja pimeän ajan palvelujen ääressä ja muun ajan siellä syrjemässä.

Intervallihoidon mahdollisuus, jossa joustava yhteistoiminta terveydenhuollon kanssa.

Yhteisöasumisen lisääminen.

Laitoshoidon ja kotona asumisen välimuotojen kehittäminen esim. palvelutaloratkaisuin.

Esteettömyysratkaisut

Hissit

Turvateknologia

Päivätoimintaa lisää

9.2 Palveluratkaisut

Palveluratkaisuissa saattaisi yksityissektorin ja kolmannen sektorin mukaantulo nykyistä vahvemmin olla kehityssuunta, mutta mitään erityistä painotusta ei ollut havaittavissa. Esimerkiksi kauppa voisi tarjota kotiin tilauspalvelua tai palvelusetelillä voisi ostaa tukipalveluja.

Yksityissektorin mukaan saaminen palveluratkaisuihin, palvelusetelit (esim. palvelurepertuaarin laajentaminen muun muassa palvelusetelillä hankittaviin kotihoivan tukipalveluihin ja kotihoivaan sekä asumisen vaihtoehtoihin palveluihin). Yksityissektori ja kolmas sektori otetaan oikeasti mukaan palveluihin.

Kotipalvelun ja kotisairaanhoidon kehittäminen (esim. enemmän hoitohenkilöstöä, riittävät resurssit)

Kauppojen palvelujen tarjoaminen kotiin.

Kuntoutuksellisen työtteen korostaminen. ”Kunnassa pitäisi kehittää enemmän kuntouttavaa toimintaa. Esimerkiksi yksi lyhytaikaisosasto voisi panostaa kotona asuvien ihmisten kuntouttamiseen intervallijaksoilla.”

Sosiaalihuollon osaamisen huolehtiminen kotihoidossa, nyt vastuulliset usein sairaanhoidon ammattilaisia.

Vuorohoidon kehittäminen

Eri toimijatahojen koordinointi

Hyvinvointi-TV

Turvapalvelujen ja yöpartiotoiminnan kehittäminen.

Ikääntyneiden 'talkkaripalvelut'. ("Voisiko kunnalla olla 'kiertävä talkkari', jolle voisi keskittää ilmaista erityistarpeita. Oma-aloitteisesti hoidettaisiin lumen luontia, hiekotusta, pieniä korjauksia, puiden pilkkomista tai kantoa sisälle.")

Kotihoidon kautta esimerkiksi lääkitys- ja jutustelupalvelut.

Tukipalvelujen edelleen kehittäminen.

9.3 Liikkumisen ratkaisut

Liikkumisen ratkaisuja näyttäisivät olevan linja-autoreittejä pienimuotoisemmat liikenteenhoitotoimenpiteet, kuten kutsutaksi, kimppakyydit ja Pali. Henkilötasolla esteettömiä liikkumisympäristöjä korostettiin. Esteettömyys halutaan laajentaa myös kulkureittien ja palveluihin pääsyn suunnitteluun, esimerkiksi yhdessä asiakkaiden kanssa.

Esteettömyys (6 mainintaa), reittien suunnittelu esteettömäksi, esteettömät asunnot, virastot ja kaupat ("Kulkureittejä ja verkostoja suunniteltaessa tulisi huomioida reittien esteettömyys ja käytettävyys apuvälineitä käyttävien tarpeet huomioiden, tämä myös talvisaikaan.")

Kutsutaksien, kimppakyytien kehittäminen. Kehittämällä taksipalveluja kunnan/valtion tuella.

Julkisen liikenteen lisääminen, joukkoliikenteen kehittäminen, että pääsisi helpommin palveluiden äärelle, pienimuotoista, yksilöllistä reittiliikennettä (ml. kohtuulliset hinnat), kyytipalveluja on lisättävä.

Kunnalla pitäisi olla oma kuljetuspalvelujärjestelmä, että liikkumisen ongelmat poistuisivat haja-asutusalueelta.

Pali-liikennettä myös haja-asutusalueelle.

Yhteinen suunnittelu kuljetuksista vastaavien tahojen kanssa tiiviimmäksi.

Palveluliikenteen kehittäminen yhdessä asiakkaiden kanssa vastaamaan paremmin heidän tarpeitaan, kuljetuspalvelut.

Liikuntakykyä tukevia toimintoja: kerhoja, kuntoutusta, liikuntapaikkoja ja vuoroja esimerkiksi kuntosalille tai uimaan)

Liite 1

75-vuotta täyttänyt väestö v. 2011 sekä Tilastokeskuksen ennusteen mukaan vuosina 2020 ja 2030

	Väestö 75+					
	Henkilöitä			%osuus koko väestöstä		
	2011	2020	2030	2011	2020	2030
Iisalmi	2 218	2 551	3 900	10,0	11,8	18,2
Juankoski	604	702	1 023	11,7	14,2	21,5
Kaavi	451	496	661	13,3	15,6	21,4
Keitele	341	366	541	13,5	15,6	24,0
Kiuruvesi	1 188	1 167	1 523	13,1	13,8	19,0
Kuopio	7 476	9 512	14 494	7,7	9,6	14,4
Lapinlahti	1 145	1 204	1 768	11,0	11,6	17,2
Leppävirta	1 163	1 430	1 947	11,2	13,7	19,0
Maaninka	386	437	594	10,0	10,9	14,7
Nilsinä	755	883	1 230	11,6	13,9	19,6
Pielavesi	767	806	1 043	15,3	17,8	24,5
Rautalampi	508	533	673	14,6	16,5	21,7
Rautavaara	288	322	389	15,6	19,2	25,3
Siilinjärvi	1 256	2 049	3 311	5,9	9,2	14,5
Sonkajärvi	583	628	923	12,7	14,5	22,1
Suonenjoki	973	1 145	1 616	12,8	15,7	22,5
Tervo	267	250	329	15,7	16,8	23,5
Tuusniemi	380	440	622	13,5	16,4	23,7
Varkaus	2 458	2 866	4 110	10,9	13,7	20,6
Vesanto	404	384	492	16,9	18,1	24,5
Vieremä	451	491	642	11,4	12,6	16,8
Pohjois-Savo	24 062	28 662	41 831	9,7	11,7	17,2

Lähde: Tilastokeskus

Asutokunnat, joiden vanhimman ikä on 75+ asunnon hallintamuodon mukaan Pohjois-Savossa 31.10.2010

	Asutokuntien määrä					Prosentteina				
	Kaikki talo-tyypit	Erillinen pientalo	Rivi- tai ketju-talo	Asuin-kerros-talo	Muu tai tunte-maton talo-tyyppi	Kaikki talo-tyypit	Erillinen pientalo	Rivi- tai ketju-talo	Asuin-kerros-talo	Muu tai tunte-maton talo-tyyppi
Iisalmi	1 681	574	141	878	88	100	34,1	8,4	52,2	5,2
Juankoski	463	293	106	51	13	100	63,3	22,9	11,0	2,8
Kaavi	356	195	100	44	17	100	54,8	28,1	12,4	4,8
Keitele	255	145	76	15	19	100	56,9	29,8	5,9	7,5
Kiuruvesi	896	460	190	222	24	100	51,3	21,2	24,8	2,7
Kuopio	5 524	1 086	503	3 915	20	100	19,7	9,1	70,9	0,4
Lapinlahti	916	462	274	117	63	100	50,4	29,9	12,8	6,9
Leppävirta	895	451	250	169	25	100	50,4	27,9	18,9	2,8
Maaninka	297	189	103	2	3	100	63,6	34,7	0,7	1,0
Nilsjä	572	291	182	77	22	100	50,9	31,8	13,5	3,8
Pielavesi	578	322	149	101	6	100	55,7	25,8	17,5	1,0
Rautalampi	373	227	119	23	4	100	60,9	31,9	6,2	1,1
Rautavaara	216	137	66	10	3	100	63,4	30,6	4,6	1,4
Siilinjärvi	930	411	173	326	20	100	44,2	18,6	35,1	2,2
Sonkajärvi	450	263	111	49	27	100	58,4	24,7	10,9	6,0
Suonenjoki	739	315	77	343	4	100	42,6	10,4	46,4	0,5
Tervo	201	126	64	7	4	100	62,7	31,8	3,5	2,0
Tuusniemi	281	149	84	23	25	100	53,0	29,9	8,2	8,9
Varkaus	1 892	601	276	982	33	100	31,8	14,6	51,9	1,7
Vesanto	317	190	82	12	33	100	59,9	25,9	3,8	10,4
Vieremä	328	222	86	13	7	100	67,7	26,2	4,0	2,1
Pohjois-Savo	18 160	7 109	3 212	7 379	460	100	39,1	17,7	40,6	2,5

Lähde: Tilastokeskus

Liite 3

Käsitteitä, säädöksiä ja ohjeita

(Lähde ARA "Parempaan erityisryhmien asumiseen, erityisryhmien asumisen kehittämisen työryhmä 31.8.2007" www.ara.fi):

Palveluasuminen

Asumismuoto, johon kuuluu palveluntuottajan järjestämän vakituisen asunnon lisäksi jokapäiväiseen selviytymiseen liittyviä sosiaalipalveluja joko kunnallisesti tai yksityisesti. Palveluasumiseen tarkoitettun asunnon voi omistaa joko valtio, kunta, yritys, järjestö, säätiö tai yksittäinen henkilö, tai joskus edellä mainitut yhdessä. Siten asiakas voi asua joko omistus- tai vuokra-asunnossa.

Tehostettu palveluasuminen

Palveluasuminen, johon liittyviä palveluja on saatavissa kaikkina vuorokauden aikoina.

Palvelutalo

On rakennus, jossa palveluasuntojen lisäksi on palvelutiloja sekä organisoitu hoito, hälytysjärjestelmä ja ympärivuorokautinen avunsaantomahdollisuus. Talossa työskentelee palvelujen ja hoidon edellyttämää henkilökuntaa.

Ryhmäkoti

Muodostetaan ryhmästä asuntoja, jotka yhteistilojen välityksellä liittyvät kiinteästi toisiinsa, asukkailla on hallinnassaan oma huone, johon kuuluu oma wc- ja pesutila. Asuntoihin välittömästi liittyvät ryhmäkodin yhteiset tilat toimivat asukkaiden hoitoa tukevana asuintilana. Ryhmäkodit sijaitsevat usein palvelutalojen yhteydessä ja ne ovat tavallista enemmän huolenpitoa ja valvontaa tarvitseville esim. dementoituneille vanhuksille.

Valtion asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA myöntää avustuksia yksityisten henkilöiden asuntojen korjaustoimintaan sekä hissien rakentamiseen (ml. liikuntaesteiden poistaminen):

Avustuksia myönnetään sosiaalisen ja taloudellisen tarveharkinnan perusteella vanhusväestön ja vammaisten asuinrakennusten tai asuntojen korjaamiseen. Avustuksen myöntää kunta.

Laki asuntojen korjaus-, energia- ja terveyshaitta-avustuksista 1184/2005 (www.finlex.fi)
Valtioneuvoston asetus asuntojen korjaus-, energia- ja terveyshaitta-avustuksista 128/2006 (www.finlex.fi)

Ohje korjausavustusten hakemiseen, myöntämiseen ja maksamiseen 2012 (www.ara.fi)
<http://www.ara.fi/download.asp?contentid=25313&lan=fi>

Ohje terveyshaitta-avustuksen hakemiseen 2012 (www.ara.fi)
<http://www.ara.fi/download.asp?contentid=25339&lan=fi>

Ohje hissien rakentamisavustuksen ja muun liikkumisesteen poistamista koskevan avustuksen hakemiseen, myöntämiseen ja maksamiseen 2012 (www.ara.fi)
<http://www.ara.fi/download.asp?contentid=25314&lan=fi>

Julkaisuluettelo

Sarja A

- A:1 Kunnallistalouden pitkän aikavälin kehitysnäkymistä Pohjois-Savossa, Varkauden seudun pohjoisosan seutukaava Varkaus, Leppävirta
- A:2 Saimaan Vuoksi, Venely ja vesimatka/Lähtökohtaselvitys
- A:3 Pohjois-Savon jätehuoltosuunnitelma
- A:4 Koillis-Savo. Ulkoilureitistön yleissuunnitelma
- A:5 Maakuntasuunnitelma 2017 - Tavoitteet
- A:6 Koillis-Savon seutukaava. Ehdotus 14.6.1993.
- A:7 Lähetaänpäs käymään taululla. Satu Syrjälä: sosiaaliryön suuntautumsvaihtoehdon pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto 1993
- A:8 Lineaarikiikdyttimen sijaintipaikkatutkimus Pohjois-Savon alueella
- A:9 Pohjois-Savon kalastusmatkailu 2000
- A:10 Pohjois-Savon kehittämissuunnitelma 1995-1999
- A:11 Kyläkauppa muuttuu - Kyläkauppiin oheislukemisto
- A:12 Kirkollisiin rakennuksiin ja alueisiin liittyvät uhkatekijät Pohjois-Savossa
- A:13 Pohjois-Savon 6-ohjelma 1995-1999
- A:14 Pohjois-Savon 5b-ohjelma 1995-1999
- A:15 Alueellinen kehittäminen yrittäjyyden ja omatoimisuuden edistäjänä Savossa
- A:16 Sisä-Savon seutukaava. Ehdotus 9.6.1997.
- A:17 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2020
- A:18 Koillis-Savon seutukaava
- A:19 Pohjois-Savon kehittämissuunnitelma 1998-2000
- A:20 Varkauden seudun pohjoisosan seutukaavan muutos, Leppävirta
- A:21 Korjataan yhdessä - Pohjois-Savon asutokannan korjaustoiminnan edistämisen projektin loppuraportti
- A:22 Pohjois-Savon elintarvikealan kehittämissuunnitelma v. 2000-2006
- A:23 Pohjois-Savon Maakuntakuvitutkimus 2000
- A:24 Pohjois-Savo vuonna 2000 – nykytilanne ja aiempien maakuntasuunnitelmien tavoitteiden toteutuminen
- A:25 Pohjois-Savon matkailustrategia 2001-2006
- A:26 Pohjois-Savon hyvinvointiklusteri – TOIMINTAOHJELMA 2002-2006
- A:27 Pohjois-Savon ICT-yriyten toimintaympäristö
- A:28 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma v. 2020
- A:29 Sisä-Savon seutukaava
- A:30 Pohjois-Savon kulttuuriklusterin käynnistämiselvitys
- A:31 Pohjois-Savon maakuntaohjelma 2003-2006
- A:32 PUHTAASTI PARASTA! Pohjois-Savon elintarvikealan kehittämissuunnitelma 2003-2010
- A:33 Euroopan unionin laajentamisen taloudelliset vaikutukset ja sen tarjoamat liiketoimintamahdot. Suomen pk-yrityksille
- A:34 Kuopion seudun maakuntakaavan rakennemallien vaikutukset
- A:35 Kuopion seudun maakuntakaavan rakennemallien palveluverkkoselvitys
- A:36 Kuopion seudun maakuntakaava – rakennemallien liikennejärjestelmät ja niiden vertailu
- A:37 Pohjois-Savon tietoyhteiskuntastrategia
- A:38 Pohjois-Savon kulttuuriklusterin kehittämissuunnitelma
- A:39 Kuopion seudun maakuntakaava, yhdistelmärakennemallin vaikutukset
- A:40 Ylä-Savon seudun maakuntakaava
- A:41 Kuopion seudun kulttuuriympäristö seutukunnan vahvuudeksi
- A:42 Kuopion seudun maakuntakaava
- A:43 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2030
- A:44 Pohjois-Savon kulttuuristrategia
- A:45 Paikoillanne. Valmiina . . .
- A:46 Pohjois-Savon maakuntaohjelma 2007-2010
- A:47 Pohjois-Savon kaupallinen palveluverkko 2006. Maakuntakaavan palveluselvitys
- A:48 Pohjois-Savon kaupallinen palveluverkko 2006. Kaupan keskus. ja keh.mahd.
- A:49 Opetustoimen arviointiryhmän loppuraportti
- A:50 Leppävirran pohjoisosan VT5:n maakuntakaava. Ehdotus 28.5.2007.
- A:51 Sosiaali- ja terveyspalvelujen arviointiryhmän loppuraportti
- A:52 Pohjois-Savon matkailustrategia 2007-2013
- A:53 Energia- ja ympäristöteknologia (Pohjois-Savon liitto ja Savonia-akk)
- A:54 Euroyritykset kasvuhakuisia ja yhteistyökykyisiä
- A:55 PSMK:n selvityksiä: Moottoriurheilualaueet
- A:56 PSMK:n selvityksiä: Ampumarata-alueet
- A:57 Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma; Kehittämishankkeista uusia toimintatapoja Pohjois-Savoon
- A:58 Leppävirran pohjoisosan valtatie 5 maakuntakaava
- A:59 Pohjois-Savon liikennejärjestelmäsuunnitelma. Liikennestrategia 2008
- A:60 Pohjois-Savon tietohallintostrategia
- A:61 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma, maakuntastrategia
- A:62 Hyvästä parhaaseen. Perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalipalvelujen arviointiryhmän loppuraportti
- A:63 Opintietä ammattiin. Opetustoimen arviointiryhmän loppuraportti
- A:64 Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys, osa 2.

- A:65 Pohjois-Savon maakuntakaava 2030. Maakuntakaavaselustus
- A:66 Elinkeinotoiminnan kehittäminen Pohjois-Savossa: Teema-arviointi
- A:67 Pohjois-Savon kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelikäytännöt 2010
- A:68 Pohjois-Savon maakunnallinen turvallisuussuunnitelma 2011-2015
- A:69 Pohjois-Savon oppilaitoksista valmistuneiden työllistymisestä ja alueellisesta sijoittumisesta
- A:70 Koulutustarjonnan tavoitteet – Pohjois-Savon maakuntahallituksen esitys 20.6.2011
- A:71 Pohjois-Savon EU-rahoitteiset tutkimus-, kehitys- ja oppimisympäristöt 2000-2011
- A:72 Pohjois-Savon matkailustrategia 2015
- A:73 Pohjois-Savon tuulivoimamaakuntakaavavaluonnos ja Kuopion lentoaseman meluhyökykkeen muutos Kuopion seudun ja Pohjois-Savon maakuntakaavoissa
- A:74 Pohjois-Savon hyvinvointiraportti
- A:75 EU-funded research, development and learning environments of Pohjois-Savo 2000-2011

Sarja B

- B:1 Pohjois-Savon Liiton kuntainliittosuunnitelma 1991-95, toimintasuunnitelma 1991 ja talousarvio 1991
- B:2 Pohjois-Savon Liiton kuntainliittosuunnitelma 1992-96, toimintasuunnitelma 1992 ja talousarvio 1992
- B:3 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1991
- B:4 Pohjois-Savon lähijalan kehitysnäkymät 1991
- B:5 Maakunnallisen kehittämissuunnitelman seurantaraportti vuosilta 1989-91
- B:6 Pohjois-Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1991
- B:7 Pohjois-Savon Liiton kuntainliittosuunnitelma 1993-97, toimintasuunnitelma 1993 ja talousarvio 1993
- B:8 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1992
- B:9 Pohjois-Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1992
- B:10 Maakuntien ja kuntien muuttuva asema eurooppalaisessa yhteydessä - vaikutuksia Pohjois-Savoon
- B:11 Kuntayhtymäsuunnitelma 1994-98, toimintasuunnitelma 1994 ja talousarvio 1994
- B:12 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1993
- B:13 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 1993
- B:14 Pohjois-Savon liiton kuntayhtymäsuunnitelma 1995-1999, toimintasuunnitelma 1995 ja talousarvio 1995
- B:15 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1994
- B:16 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1994
- B:17 Savon Liiton kuntayhtymäsuunnitelma 1996-2000, toimintasuunnitelma 1996 ja talousarvio 1996
- B:18 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1995
- B:19 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1995B:20 Savon Liiton toimintasuunnitelma 1997, talousarvio 1997 ja taloussuunnitelma 1997-1999
- B:21 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1996
- B:22 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1996
- B:23 Maakunnan kehittämissuunnitelman seurantaraportti 1996,
- B:24 Maakuntarahan seurantaraportti 1994
- B:25 Maakunnan kehittämissuunnitelman seurantaraportti 1995
- B:26 Maakunnallisen kehittämissuunnitelman seurantaraportti vuosilta 1989-1995
- B:27 Savon Liiton toimintasuunnitelma 1998, taloussuunnitelma 1998-2000, talousarvio 1998
- B:28 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1997
- B:29 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1997
- B:30 Maakunnan kehittämissuunnitelman seurantaraportti 1997
- B:31 Toiminta- ja taloussuunnitelmia 1999-2001 sekä talousarvio 1999
- B:32 Pohjois-Savon kehityksen vaikuttavat sektoripolitiikat ja aluekehityspolitiikka sekä alueen taloussosiaalinen tila
- B:33 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1998
- B:34 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1998
- B:35 Työvoimatarpeen ja ammatillisen koulutuksen kohtaaminen Pohjois-Savossa 1998-1999, Faktat ja visiot - loppuraportti
- B:36 Osaaminen ja koulutustarve Pohjois-Savon yrityksissä ja toimipaikoissa
- B:37 Maakunnan kehittämissuunnitelman seurantaraportti 1998
- B:38 Toimintasuunnitelma ja talousarvio 2000 sekä taloussuunnitelma 2001 - 2002
- B:39 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1999
- B:40 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 1999
- B:41 Pohjois-Savon väliaikainen ammattikorkeakoulu – kokeilusta vakinaiseksi ammattikorkeakouluksi
- B:42 Maakunnan kehittämissuunnitelman seurantaraportti 1999
- B:43 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma 2001 sekä talousarvion 2001 puitteet
- B:44 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 2000

- B:45 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2000
 B:46 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 2000
 B:47 Maakunnallisen kehittämisrahan seurantaraportti vuosilta 1996-2000
 B:48 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2002 sekä taloussuunnitelma 2003-2004
 B:49 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2001
 B:50 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 2001
 B:51 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 2001
 B:52 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2003 sekä taloussuunnitelma 2004-2005
 B:53 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2002
 B:54 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2004 sekä taloussuunnitelma 2005-2006
 B:55 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2003
 B:56 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2005 sekä taloussuunnitelma 2006-2007
 B:57 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2004
 B:58 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2006 sekä taloussuunnitelma 2007-2008
 B:59 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2006-2007
 B:60 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2005
 B:61 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2007 sekä taloussuunnitelma 2008-2009
 B:62 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunn. TOTSU 2007-2008
 B:63 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2006
 B:64 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2008 sekä taloussuunnitelma 2009-2010
 B:65 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2008-2009
 B:66 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2007
 B:67 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2009 sekä taloussuunnitelma 2010 - 2011
 B:68 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2009-2010
 B:69 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelman 2030 seurantaraportti syksy 2008
 B:70 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2008
 B:71 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2010 sekä taloussuunnitelma 2011-2012
 B:72 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunn. TOTSU 2010-2011
 B:73 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2009
 B:74 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunn. 2011-2012
 B:75 Maakuntaohjelman ympäristöselostus
 B:76 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2011 sekä taloussuunnitelma 2012-2013
 B:77 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2011-2012
 B:78 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2010
 B:79 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2012 sekä taloussuunnitelma 2013-2014
 B:80 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2012-2015
 B:81 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2011
 B:82 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2013-2014
 B:83 **Ikäntyneiden omassa kodissa asuminen ja kotona asumista tukevat toimenpiteet Pohjois-Savossa**

ISBN 978-952-5759-68-6

ISBN (pdf) 978-952-5759-93-3

ISSN 1797-4410

Pohjois-Savon liitto | PL 247, 70101 KUOPIO | Puh. (017) 550 1400, Faksi (017) 550 1428
www.pohjois-savo.fi | Kotipaikka: Kuopio

